

27 Δεκεμβρίου 2013

Ένας ησυχαστής του Αγίου Όρους στην καρδιά της πόλης: π. Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης (1906-1991)

[Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες / Αγ. Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης / Άγιοι - Πατέρες - Γέροντες](#)

Αγιορειτική Φωτοθήκη

Η θεολογική μελέτη της ζωής και της διδασκαλίας συγχρόνων προσώπων του εκκλησιαστικού στερεώματος είναι μια ιδιότυπη άσκηση¹. Θα την ονόμαζα “άσκηση στη συνάντηση με το σήμερα”, υπό την έννοια ότι πασχίζεις να διακρίνεις

ποια ρεύματα συνθέτουν την τρέχουσα συγκυρία, να αφουγκραστείς τι ιδιαίτερο κομίζει κάθε παρουσία, να διαγνώσεις συγκλίσεις και αποκλίσεις, να νοήσεις τη θεολογία ως ζωντανή πράξη. Όλα αυτά έχουν κόπο άσκησης στη μαθητεία και στην ευθυκρισία, κόπο στον οποίον υποχρεούνται μεν όλοι οι βαπτισμένοι, αλλά τον οποίον αντιστρατεύεται ο μορφέας των μονομερειών και της αυτοδικαίωσης.

Ομολογώ ότι την πρόσκληση για πραγμάτευση του θέματος την αποδέχτηκα με αμφιθυμία: Από τη μια, βλέπω το εν λόγω θέμα ως πρόκληση γοητευτική, καθ' όσον σχετίζεται με διαχρονικά ζητήματα της εκκλησιαστικής αποστολής. Από την άλλη, το νιώθω ως διακινδύνευση, ως ψηλάφηση πραγμάτων που με ξεπερνούν. Σχετίζεται, μάλιστα, με μιαν επί πλέον, ιδιαίτερη δυσκολία. Ο γέροντας Πορφύριος δεν δημοσιοποίησε σχεδόν κανένα δικό του γραπτό κείμενο². Στη διάθεσή μας έχουμε μαρτυρίες αυτοπτών και αυτηκόων, οι οποίες, όμως, φυσικώ τω λόγω, εμφανίζουν εξαιρετική ανομοιογένεια. Μια σφαιρική ανάγνωσή τους δίνει την αίσθηση ότι σε κάποιες εξ αυτών όντως αποτυπώνεται η οπτική του γέροντα, σε άλλες, όμως, ότι γενικεύονται αδιάκριτα θέσεις τις οποίες ο ίδιος διατύπωσε κατά περίπτωση ή (ακόμη χειρότερα) ότι τα λόγια του χρησιμοποιούνται έτσι ώστε απλώς να επιβεβαιώνουν πεποιθήσεις του αφηγητή!

Προσώρας δεν μπορεί να γίνει κάτι γι' αυτό, πέρα από σεβαστική θεολογική δουλειά, η οποία θα μπορέσει, ίσως, σε βάθος χρόνου, να δείξει τι αντέχει και τι όχι. Και πάλι, δηλαδή, με άσκηση έχουμε να κάνουμε, για την οποία και ευχόμαστε να μην αστοχήσουμε δραματικά!

ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ Η...ΑΦΙΞΗ;

Είναι πλήθος οι άγιοι στους οποίους αναφερόταν (σε διάφορες ευκαιρίες και με ποικίλες αφορμές) ο γέροντας Πορφύριος. Νομίζω, όμως, ότι μπορούμε να σταθούμε ειδικά σε τρεις: στον άγιο Ιωάννη τον Καλυβίτη του 5ου αιώνα, τον άγιο Πορφύριο Γάζης του 5ου αιώνα και τον άγιο Ανδρέας Κρήτης του 8ου αιώνα. Στη σχέση του Πορφυρίου μαζί τους αποκαλύπτεται, ίσως, η λεπτή διελκυστίνδα συγκλίσεων και αποκλίσεων, η οποία, όπως είπαμε, συμβάλλει στη διαμόρφωση του σήμερα.

Κατ' επανάληψη ο Πορφύριος ομολόγησε τη μεγάλη του αγάπη για τον άγιο Ιωάννη τον Καλυβίτη, η οποία του γεννήθηκε όταν, σε ηλικία δώδεκα περίπου ετών, πρωτοδιάβασε τον Βίο του αγίου. Στο Άγιο Όρος ανέβηκε, και μάλιστα σε άγουρη ηλικία, ακριβώς με τον πόθο να μιμηθεί τον άγιο³. Αλλά, ποια ήταν η πολιτεία του Ιωάννη του Καλυβίτη; Σύμφωνα με το συναξάρι του⁴, δωδεκάχρονος όντας ο Ιωάννης στην Κωνσταντινούπολη, αρνήθηκε τις προοπτικές μιας λαμπρής καριέρας, εγκατέλειψε κρυφά το πατρικό του σπίτι και έγινε μοναχός στην περίφημη μονή των Ακοιμήτων⁵. Εκεί ο διάβολος τον ωθούσε να εγκαταλείψει τη μοναχική ζωή, εξάπτοντας την αγάπη του προς τους γονείς του. Για να αντέξει

αυτό τον πειρασμό, ο Ιωάννης επέστρεψε μεν στο πατρικό του, επέστρεψε όμως ως άγνωστος επαίτης μοναχός. Οι γονείς του δεν τον αναγνώρισαν, και του επέτρεψαν να χτίσει μια ευτελή καλύβα κοντά στην είσοδο του σπιτιού τους. Εκεί έζησε ασκητικά επί τρία χρόνια και, λίγο πριν κοιμηθεί, αποκάλυψε την ταυτότητά του στη μητέρα του.

Εδώ υπάρχει κάτι αξιοπρόσεκτο. Κοινό στοιχείο του αγίου Ιωάννη του Καλυβίτη και του γέροντα Πορφυρίου είναι αφενός ο πόθος για αναχώρηση από την κοινωνία, και αφετέρου η ακύρωση της αναχώρησης. Ο άγιος Ιωάννης παρέμεινε μεν ασκητής μέχρι τέλους, όμως ξαναεισήλθε στην κοινωνία που είχε αφήσει. Παρόμοια, ο Πορφύριος κράτησε μεν μέχρι τέλους την αγάπη του για το αγιορείτικο κελί του, το άφησε, όμως, πριν γίνει είκοσι ετών. Τα εξηνταπέντε από τα ογδονταπέντε χρόνια της επίγειας ζωής του τα έζησε στην κοινωνία. Ωστόσο, ο Πορφύριος κομίζει κάτι, το οποίο υπερβαίνει τα μέτρα του Καλυβίτη. Ο ίδιος αφηγήθηκε ότι, ενόσω μόναζε στο Άγιον Όρος, ένιωσε σφοδρή την έγνοια για τους γονείς του και για έναν ξάδερφό του, χάριν του οποίου σκεφτόταν να ταξιδέψει στον κόσμο, για να τον πάρει μαζί του, στην ευτυχία του Όρους⁶. Τις σκέψεις αυτές, όμως, ο ίδιος ο Πορφύριος και οι πνευματικοί του τις απέκρουσαν ως πειρασμό. Η επιστροφή στον κόσμο αποκλείστηκε. Κι όμως, αυτό που συνέβη στη συνέχεια (ως πρωτοβουλία του Θεού, σύμφωνα με την αφήγηση του Πορφυρίου), ήταν το αδιανόητο - αυτό που ποτέ δεν φανταζόταν ο ίδιος: η οριστική εγκατάλειψη του Όρους, χάριν του κόσμου⁷. Όχι, όμως, χάριν των κατά σάρκα συγγενών του, αλλά χάριν όλων των ανθρώπων, δηλαδή χάριν εκείνων με τους οποίους τον συνέδεε όχι ένα γεγονός βιολογίας (η συγγένεια του αίματος), αλλά ένα άλμα στην ελευθερία: η αγάπη. Στον Πορφύριο ανήκει η συγκλονιστική συμβουλή προς τους εκπαιδευτικούς, δηλαδή προς αυτούς που έχουν πλήθος τέκνων όχι κατά σάρκα: “Η αγάπη σας να είναι αληθινή. [Τα παιδιά] να μην τ’ αγαπάτε ανθρώπινα, όπως κάνουν συνήθως οι γονείς· δεν τα βοηθάτε”⁸.

Το πεδίο, λοιπόν, όπου κατ’ εξοχήν έζησε και έδρασε ο γέροντας Πορφύριος ήταν το πιο πολυάνθρωπο και ποικιλόμορφο τμήμα της Ελλάδας: το κέντρο της πόλης των Αθηνών και η ευρύτερη περιοχή της⁹. Εδώ χρειάζεται να προσέξουμε το εξής: Η εγκατάστασή του στον κόσμο δεν ήταν πράξη κατ’ οικονομίαν, δεν ήταν παρέκκλιση. Ήταν η κυρίως αποστολή του. “Έμεινα εκεί”, έλεγε ο ίδιος. “Εκεί όπου με είχε φέρει ο Θεός”¹⁰. Άρα, δεν έχουμε να κάνουμε απλώς με έξοδο (με αναχώρηση, δηλαδή, από το Όρος), αλλά πρωτίστως με είσοδο (με την είσοδό του στην πόλη). Στην ιστορία της Εκκλησίας συναντάμε διαφόρων ειδών εισόδους ασκητών σε χώρους γεμάτους προβλήματα, ακριβώς για να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα. Συναντάμε, για παράδειγμα, αναχωρητές οι οποίοι εισέρχονταν στην έρημο, όχι για να βρουν εκεί την ηρεμία (όπως έκαναν πολλοί άλλοι ασκητές), αλλά για να συγκρουστούν μετωπικά με τον διάβολο ο οποίος, σύμφωνα με τη σημιτική παράδοση, έδρευε εκεί και από εκεί εξαπέλυε τις επιθέσεις του κατά των ανθρώπων. Ίδιας λογικής είναι και η είσοδος του ασκητή στην κοινωνία,

ώστε να συγκρουστεί με τον διάβολο και να ελευθερώσει τις πόλεις από την δαιμονική κατοχή¹¹. Βασικό χαρακτηριστικό, δηλαδή, αυτού του είδους εισόδου, είναι η επιδίωξη άμεσης και μετωπικής σύγκρουσης με το κακό.

Χαρακτηριστική αυτής της αποζήτησης μετωπικής σύγκρουσης είναι η περίπτωση του αγίου Πορφύριου, επισκόπου Γάζης. Ο Πορφύριος αυτός, άλλοτε με την προσευχή και άλλοτε με τα αυτοκρατορικά στρατεύματα, γκρέμισε τα εθνικά ιερά της Γάζας και μέσω αυτής της βίας (κατά τη λογική της εποχής) κατέδειξε τον Χριστό ως Θεό ισχυρότερο από τον Γαζαίο πολιούχο Δία / Μαρνά¹². Ο γέροντας Πορφύριος έφερε το όνομα ακριβώς του εν λόγω αγίου. Ο ναός, μάλιστα, του ησυχαστηρίου που ίδρυσε ο γέροντας στο Μήλεσι (λιγότερο από πενήντα χιλιόμετρα έξω από την Αθήνα), θεμελιώθηκε σε αγρυπνία εορτής του αγίου Πορφυρίου¹³. Ωστόσο, ίσως είναι αξιοπρόσεκτο ότι ο γέροντας, κάποια στιγμή που μνημόνευσε τον αγίο του, τον μνημόνευσε ως ασκητή (ως ταπεινώσαντα τα πάθη με την εγκράτεια), όχι όμως ως μαχητή και καθαιρέτη των ειδώλων¹⁴. Η τακτική του γέροντα Πορφυρίου, όσον αφορά την αναμέτρηση με το κακό, υπήρξε ριζικά διαφορετική (θα έλεγα: διαμετρικά αντίθετη) προς εκείνην του αγίου του.

Ο γέροντας Πορφύριος διαφωνούσε εντελώς με την επιδίωξη μετωπικής σύγκρουσης με τον διάβολο. Πίστευε ότι αυτό στο οποίο θα στρέψεις το νου σου, αυτό στο οποίο θα επικεντρώσεις τις δυνάμεις σου, αυτό θα καθορίσει την ύπαρξή σου, είτε πρόκειται για κάτι που αγαπάς, είτε πρόκειται για κάτι που μισείς¹⁵. Ο γέροντας σαφώς και πίστευε ότι η ζωή του Χριστιανού τελεί σε αντιδικία προς τα έργα του σατανά, επέμενε όμως κατηγορηματικά ότι η λύση είναι το να στραφεί ο άνθρωπος στον Χριστό, στην αγάπη του και στο φως του. Αυτό το φως και η μεταλαμπάδευσή του διώχνει τα σκοτάδια – όχι η πάλη κατά του σκοταδιού καθεαυτού. Μια άμεση πάλη κατά του σκοταδιού καθιστά κέντρο της ζωής του σταυροφόρου το σκοτάδι, το οποίο κατά τα άλλα ο σταυροφόρος αντιμάχεται! Ο γέροντας Πορφύριος, δηλαδή, πραγματοποίησε κι αυτός είσοδο στην κοινωνία, αλλά με τη λογική του ενοφθαλμισμού: για να μπολιάσει τον κόσμο με αγάπη.

Εξαιρετικά χαρακτηριστική είναι η στάση του σε ένα συναφές ζήτημα, το οποίο έχει καταταλαιπωρήσει πλήθη ψυχών στην Ελλάδα: το ζήτημα του 666 και του Αντιχρίστου. Επέμενε ότι δεν επέρχεται “σφράγισμα” με τη χρήση αριθμών και συμβόλων, αλλά ότι, αντιθέτως, σημασία έχει ποιον δέχεται η καρδιά του ανθρώπου ως αφέντη της¹⁶, διαφοροποιούν εκκωφαντικά τον γέροντα Πορφύριο από πλήθος πνευματικών των ημερών μας.

Ο γέροντας Πορφύριος, προφανώς, δεν ήταν ο θεολόγος του δημόσιου χώρου. Ήταν, όπως, είπαμε, ενοφθαλμιστής και δίνει καίρια κριτήρια ως τέτοιος. Η νηφάλια πραότητα του διαφέρει απίστευτα από την μέχρι υβριστικού παραληρήματος ζηλωτική επιθετικότητα, η οποία ευδοκιμεί στις μέρες μας εν ονόματι της προάσπισης της πίστης. “Στην ιεραποστολική μας προσπάθεια”, έλεγε ο Πορφύριος, “να υπάρχει λεπτός τρόπος [...] Λίγα λόγια [...] Η καλύτερη ιεραποστολή γίνεται με το καλό μας παράδειγμα, την αγάπη μας, την πραότητα

μας”¹⁷. Ο ίδιος έκανε κάποτε την αυτοκριτική του για την πρώιμη περίοδό του, οπότε, όντας ζηλωτής της πίστης, έσχισε στο πατρικό του σπίτι “ένα ερμηνευμένο ευαγγέλιο” που διάβαζε ο πατέρας του¹⁸. Οι μαρτυρίες δείχνουν ότι ο γέροντας Πορφύριος, ο άνθρωπος που πρόθυμα συζητούσε με τους πρόθυμους ανθρώπους επί ατελείωτες ώρες, δεν εισέβαλε στον χώρο του άλλου. Δεν μιλούσε απρόκλητα για τον Θεό, όπως, παρόμοια, δεν έσπευδε να ραντίσει με τον αγιασμό όλους τους παρισταμένους, αφού δεν ήταν βέβαιος ότι οι ίδιοι το ήθελαν¹⁹.

Στο ζήτημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία η μαρτυρία του Σέρβου Ορθόδοξου επισκόπου Ειρηναίου Μπούλοβιτς. Ο π. Ειρηναίος υπήρξε μαθητής του π. Ιουστίνου Πόποβιτς (1894 – 1979), ο οποίος πρόσφατα (στις 2 Μαΐου 1910) ανακηρύχθηκε άγιος από το Σερβικό Πατριαρχείο. Ο Πορφύριος γνώριζε ότι ο π. Ιουστίνος ερχόταν συχνά σε οξεία αντιπαράθεση με τους κομμουνιστές κυβερνώντες της Τιτοϊκής Γιουγκοσλαβίας. Τι ποιο φυσικό, να τον μιμούνται οι μαθητές του; Και τι θα έλεγαν, άραγε, οι μαθητές του σε κάποιον που θα ερμήνευε διαφορετικά τον δάσκαλό τους, παρ’ όλο που ο ίδιος δεν τον είχε ζήσει; Εδώ, κοντολογίς, έχουμε να κάνουμε με το φαινόμενο που θα το ονόμαζα “φετιχισμό του βιώματος”: η προσωπική γνωριμία ή η βίωση προσώπων και πραγμάτων απολυτοποιείται, σε βαθμό που η προσωπική εμπειρία να τίθεται πάνω από τα θεολογικά κριτήρια (και να εκτρέφει, συν τοις άλλοις, τη νόσο του γεροντισμού). Ο γέροντας Πορφύριος, λοιπόν, αναγνώριζε μεν ότι ο ίδιος ο Πόποβιτς ηδύνατο να έρχεται σε άμεση αντιπαράθεση, διαφωνούσε όμως με το συμπέρασμα ότι η στάση του αυτή θεμελιώνει γενικό υπόδειγμα. Ζηλωτικές φράσεις, μάλιστα, του τύπου “Εγώ θα μείνω εδραίος στην πίστη, κι ας μου κόψουν το κεφάλι”, ο Πορφύριος τις σχολίασε ως εξής:

“Καλό είναι και αυτό, αλλά έτσι δεν γίνεται το έργο του Χριστού [...] Σε συμβουλεύω, πάτερ Ειρηναίε, να πορεύεσαι κάπως διαφορετικά. Για να γίνεται το έργο του Χριστού, για να ωφελούνται και να σώζονται ακόμη και οι άθεοι, οι κομμουνισταί και άλλοι, να μην τους αντιπαρατίθεται· να μην τα βάζεις μαζί τους και να μην τους προκαλής”²⁰. “Ακόμη κι αν κάποιος μπροστά σου πτύση την εικόνα, το πρόσωπο του Χριστού, εσύ να σιωπήσης. Μην υπερασπίζεσαι τον Χριστό. Δεν έχει ανάγκη ο Χριστός να τον υπερασπισθής εσύ. Τι λες εσύ γι’ αυτά; Θέλει ο Χριστός να σωθούν και οι άθεοι και οι κομμουνισταί ή όχι;”²¹.

Τα λόγια αυτά (καλλίτερα: αυτή τη στάση ζωής) τα βρίσκω συγκλονιστικά και, ταυτοχρόνως, δυσβάστακτα. Η διαφοροποίηση της Εκκλησίας από ανελεύθερα καθεστώτα είναι σημαντικό χρέος της, όμως, τα λόγια του Πορφυρίου προφανώς δεν υπονοούν σύμπλευση με την πολιτική εξουσία, αλλά άλλου είδους αντίσταση. Θα έλεγα ότι την εποχή της Τουρκοκρατίας ο Πορφύριος θα ήταν με το μέρος του αγίου Κοσμά του Αιτωλού, κι όχι των αρματωλών²². Τα συγκεκριμένα, λοιπόν, λόγια του Πορφυρίου, σχετικά με την Τιτοϊκή Γιουγκοσλαβία, έχουν, νομίζω, ένα ιδιαίτερο νεύρο: Κλείνουν την πόρτα σε έναν από τους μεγαλύτερους πειρασμούς της εκκλησιαστικής ζωής: το σταυροφορικό πνεύμα. Και μετακινούν το κέντρο

βάρους, από την υπεράσπιση του Χριστού, στη διακονία των ανθρώπων – όλων των ανθρώπων.

Εδώ ας μου επιτραπεί να διατυπώσω μια διερώτηση, από ερευνητικό ενδιαφέρον. Διάφορες μαρτυρίες βεβαιώνουν ότι με τον Πορφύριο συζητούσαν, συν τοις άλλοις, άνθρωποι αριστεροί, μαρξιστές, άθεοι κοκ²³. Ωστόσο, δεν μπόρεσα να εντοπίσω σχετικές αφηγήσεις! Πιθανολογώ ότι θα είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, και μάλιστα αν σκεφτούμε ότι με τα χρόνια διακονίας του στο κέντρο της Αθήνας συνέπεσε ο εμφύλιος πόλεμος (1946-1949) και το μέγιστο μέρος της δικτατορίας (1967-1974), καταστάσεις που προκάλεσαν αφόρητο πόνο και συχνά φανέρωσαν ένα έλλειμμα εκκλησιαστικής παρουσίας (ενδεικτικά υπενθυμίζω ότι κατά τη δικτατορία οικογένειες φυλακισμένων φοιτητών είχαν ζητήσει την αρωγή της Ιεράς Συνόδου, εις μάτην όμως²⁴). Είναι γεγονός, πάντως, ότι στους λόγους του Πορφυρίου δεν συναντάμε την εθνικιστική ρητορία που αφθονεί σε εκκλησιαστικούς χώρους. Σχετικά με το όλο ζήτημα, έχω συναντήσει ένα σπάραγμα, το οποίο αφορά την περίοδο του εμφυλίου. Αναφέρεται ότι σε κάποια εκδρομή στην περιοχή της Αμφισσας (στην κεντρική Ελλάδα) ο γέροντας “είδε” μια μάχη που είχε διεξαχθεί προ δεκαετιών μεταξύ κυβερνητικών στρατευμάτων και κομμουνιστών ανταρτών, και επεσήμανε πόσο άγριες και θηριώδεις ένωθε τις ψυχές και στις δύο πλευρές²⁵. Αν τυχόν αυτό δείχνει την δίχως ιδεολογική προσχώρηση έγνοια του για τον άνθρωπο, τότε μαρτυρίες από τις οδυνηρές περιόδους που ανέφερα ίσως να είχαν να πουν πολλά. Και ίσως να φώτιζαν παραπάνω την μόνη επιβεβλημένη για τους Χριστιανούς προσχώρηση: την προσχώρηση στους οδινομένους.

Ο Πορφύριος δεν φρεναπατώταν ότι τάχα δεν υπάρχουν πολέμιοι της πίστης· ούτε αγνοούσε τις ειδοποιούς διαφορές μεταξύ του Χριστιανισμού και άλλων θρησκειών, κυρίως ανατολικών και νεοπαγανιστικών· ούτε έκρυβε ότι επιθυμούσε την συνάντηση όλων με τον Χριστό²⁶. Αλλά, ταυτόχρονα έδινε το ήθος του σεβασμού και της συνύπαρξης:

“Εκεί [...] έχετε και αλλοθρήσκους και αλλοδόξους. Σε όλους να φέρεσαι με λεπτότητα, με αγάπη. Κανένα να μην προσβάλλης. Όλους να τους αισθάνεσαι και να τους αποκαλείς αδελφούς, ακόμη και όσους ανήκουν σε άλλες θρησκείες. Όλοι είμεθα παιδιά του ιδίου Πατέρα. Να μην κάνης παρατηρήσεις για την θρησκεία τους σε όσους είναι αλλόθρησκοι”²⁷. “Ο φανατισμός δεν έχει σχέση με τον Χριστό [...]. Να υπάρχει σεβασμός της ελευθερίας του άλλου”²⁸.

ΟΙ ΔΥΟ ΑΓΑΠΕΣ

Όπως προανέφερα, βασική πεποίθηση του γέροντα Πορφυρίου ήταν ότι το σκοτάδι το διώχνει το ανάμμα του φωτός· ότι, με άλλα λόγια, η ουσία της χριστιανικής ζωής είναι η πραγμάτωση της αγάπης. Η αγάπη είναι το θεμελιώδες στοιχείο της χριστιανικής ζωής, ενώ όλα τα άλλα στοιχεία της (όσο, ενδεχομένως, θαυμαστά και έκτακτα κι αν είναι) νοηματοδοτούνται από την αγάπη και αποκτούν αξία μόνο αν νοηματοδοτούνται από την αγάπη²⁹. Κατά την ταπεινή μου αίσθηση, είναι

οφθαλμοφανές ότι η αγάπη υπήρξε η ραχοκοκκαλιά της ζωής και της θεολογίας του γέροντα Πορφυρίου, και ως εκ τούτου είναι (ας μου επιτραπεί) εντυπωσιακό να συναντά κανείς αφηγήσεις ανθρώπων που τον έζησαν από κοντά, τις οποίες σαρώνει η έκπληξη προοράσεων, διοράσεων, θαυματουργιών, όχι όμως το πρωτείο της αγάπης! Η, παρόμοια, αφηγήσεις οι οποίες μνημονεύουν μεν την αγάπη του, αλλά την απαριθμούν ως μια, απλώς, από τις αρετές του, με αποκορύφωμά τους το προορατικό χάρισμα!

Ένα χαριτωμένο περιστατικό, που έχει διηγηθεί η γερόντισσα Ευφημία από την Κέρκυρα, δείχνει αυτό τον κυριαρχικό προσανατολισμό του Πορφυρίου στην αγάπη. Ο γέροντας έτρεφε πελώριο σεβασμό για τη λειτουργική ζωή και την αγιαστική της δύναμη. Ωστόσο, με έναν περίπου παιδικό τρόπο, κάποια στιγμή εξέφρασε τη διαφωνία του προς τον άγιο Ανδρέα Κρήτης, διότι στο κορυφαίο υμνολογικό έργο του, τον Μεγάλο Κανόνα, δεσπόζει μια οπτική θρηνητική, στραμμένη στην κόλαση και τον θάνατο, ενώ ο ίδιος ο Πορφύριος προτιμούσε να κοιτάζει προς την αγάπη του Χριστού. Όταν η συνομιλήτριά του τού ανέφερε ως αντίθετο δείγμα γραφής τον Κανόνα που συνέθεσε ο άγιος Ανδρέας για τον άγιο Ιγνάτιο τον Θεοφόρο, τότε ο γέροντας Πορφύριος είπε το καταπληκτικό: “Ω, αυτός δεν είναι Κανόνας, είναι φωτιά. Σ’ αυτόν τον Κανόνα πάει ο υμνογράφος, χάθηκε! Τον κατάπιε, τον παρέσυρε ο άγιος Ιγνάτιος”³⁰. Υπενθυμίζω ότι του αγίου Ιγνατίου είναι τα φοβερά λόγια “ο εμός έρωσ εσταύρωται [...]. Άρτον Θεού θέλω, ο εστιν σαρξ Ιησού Χριστού [...], και πόμα θέλω το αίμα αυτού, ο εστιν αγάπη άφθαρτος”³¹.

Για τον γέροντα Πορφύριο η αγάπη είναι αδιάζευκτα αγάπη προς τον Θεό και αγάπη προς τον άνθρωπο.

“Η αγάπη προς τον Χριστό δεν έχει όρια, το ίδιο και η αγάπη προς τον πλησίον”³². “Η αγάπη στον Χριστό είναι κι αγάπη στον πλησίον, σ’ όλους, και στους εχθρούς [...]. Μέσω της αγάπης προς τον αδελφό θα κατορθώσουμε ν’ αγαπήσουμε τον Θεόν. Ενώ το επιθυμούμε, ενώ το θέλομε, ενώ είμαστε άξιοι, η θεία χάρις έρχεται μέσω του αδελφού. Όταν αγαπάμε τον αδελφό, αγαπάμε την Εκκλησία, άρα τον Χριστό. Μέσα στην Εκκλησία είμαστε κι εμείς. Άρα όταν αγαπάμε την Εκκλησία, αγαπάμε και τον εαυτό μας”³³. “Ένα είναι το ζητούμενο στη ζωή μας, η αγάπη, η λατρεία στον Χριστό και η αγάπη στους συνανθρώπους μας [...]. Κανείς δεν μπορεί να φθάσει στον Θεό, αν δεν περάσει απ’ τους ανθρώπους. Γιατί, ‘ο μη αγαπών τον αδελφόν αυτού, ον εώρακε, τον Θεόν, ον ουχ εώρακε, πώς δύναται αγαπάν;”³⁴.

Στον Πορφύριο ο αδελφός είναι όρος της σωτηρίας. Κάθε εκκλησιαστικό μυστήριο στοιχειώνει από το μυστήριο του αδελφού, αλλιώς εκφυλίζεται σε μηχανιστική τελετή. Πνίγεται, θα λέγαμε, στον ριτουαλισμό.

«Ο παραμικρός γογγυσμός κατά του πλησίον επηρεάζει την ψυχή σας και δεν μπορείτε να προσευχηθείτε. Το Πνεύμα το Άγιον, όταν βρίσκει έτσι την ψυχή, δεν τολμάει να πλησιάσει»³⁵. «Οι προσευχές μας δεν εισακούονται, διότι δεν είμαστε άξιοι. Πρέπει να γίνεις άξιος, για να προσευχηθείς».

Τι θα περίμενε, άραγε, κανείς ως συνέχεια της τελευταίας φράσης; Να ορίσει, ίσως, την αξιοσύνη βάσει μιας διαδικασίας προσωπικής κάθαρσης, φωτισμού κοκ; Ο Πορφύριος, όμως, συνέχισε ως εξής:

“Δεν είμαστε άξιοι, διότι δεν αγαπάμε τον πλησίον μας ως εαυτόν. Το λέει ο ίδιος ο Χριστός: ‘Εάν ουν προσφέρης το δώρόν σου επί το θυσιαστήριον κακεί μνησθής ότι ο αδελφός σου έχει τι κατά σου...’”³⁶.

Αυτή την ευαγγελική παράδοση απηχεί και μια μαρτυρία, ότι ο Πορφύριος διέγινωσε αδυναμία κάποιου πιστού να κοινωνήσει, επειδή είχε διαπράξει αδικία κατά ενός εργαζομένου, και για την οποία έπρεπε να επανορθώσει³⁷. Έχει, στο προκείμενο, εξαιρετική σημασία το γεγονός ότι ο Πορφύριος θεωρούσε τη νοερή προσευχή (την “ευχή του Ιησού”) πολύ περιεκτική και σημαντική, ωστόσο τη θεμελίωνε στην άμεση, φλογερή και ανεπιτήδευτη αγάπη του προσευχομένου προς τον Χριστό, και διαφωνούσε προς την εκμάθηση τεχνικών (κάθισμα σε χαμηλό σκαμνί, έλεγχος των αναπνοών κλπ), οι οποίες μετατρέπουν τη ζωντανή, προσωπική σχέση με τον Χριστό, σε διαδικασία³⁸.

Την προτεραιότητα του μυστηρίου του αδελφού ανακεφαλαιώνει μια αλυσίδα αφηγήσεων: ο Πορφύριος ανα-αφηγήθηκε κάποτε την αφήγηση του «Ευεργετινού», η οποία είχε ανα-αφηγηθεί την παραβολή του Καλού Σαμαρείτη ταιριαζοντάς την σε μοναστικά περιβάλλοντα. Η αφήγηση μιλά για δυο νεαρούς μοναχούς που έχασαν τη Βασιλεία του Θεού, επειδή άφησαν αβοήθητο έναν πληγωμένο, προκειμένου να μην παρεκκλίνουν από τα λειτουργικά καθήκοντα που τους είχε αναθέσει ο γέροντάς τους³⁹.

Αν προσέξουμε τις διδαχές του Πορφυρίου, θα δούμε, νομίζω, ότι η αγάπη είναι καρπός της πνευματικής ζωής, όμως, κατά έναν περίεργο τρόπο, είναι και *προυπόθεσή* της. Η αληθινή αγάπη είναι δώρημα του Χριστού· είναι ακατόρθωτη χωρίς τη χάρη. Κι όμως, η πρωτοβουλία του Χριστού δεν εκδηλώνεται αν δεν υπάρξει “κάτι” εκ μέρους του ανθρώπου. Αυτό το “κάτι” ο Πορφύριος το προσδιορίζει ποιητικά, με επάλληλες εκφράσεις. Είναι η ταπείνωση, το άνοιγμα του ανθρώπου, το αίτημά του για επίσκεψη του Θεού⁴⁰. Υπάρχει ένας υπαρξιακός αποφατισμός σ’ αυτή την προσέγγιση. Λόγου χάριν, η ταπείνωση αλλού δηλώνεται ως προϋπόθεση, αλλού, όμως, μνημονεύεται ως δώρημα⁴¹. Είναι κάτι παρόμοιο μ’ αυτό που συμβαίνει στην προσευχή: “Η προσευχή”, έλεγε ο Πορφύριος, “γίνεται μόνο με το Άγιον Πνεύμα. Αυτό διδάσκει την ψυχή πώς να προσεύχεται [...]. Πριν απ’ την προσευχή η ψυχή πρέπει να προετοιμάζεται με προσευχή. Προσευχή για την προσευχή”⁴². Ο άνθρωπος, κοντολογίς, δεν δύναται μεν να πετύχει από μόνος του την αληθινή αγάπη, αυτό, όμως, που δύναται, είναι να προσανατολίσει αποφασιστικά τον εαυτό του προς αυτήν. Αυτό που ζητείται από τον άνθρωπο

είναι το να θελήσει να αγαπήσει, να παραδεχτεί ότι μόνος δεν αρκεί. Αυτό είναι η έδρα της αγάπης. Και γι' αυτό, ο άνθρωπος παραμένει μεν ατελής και άστοχος, όμως έχει καίρια σημασία ο αυτο-προσανατολισμός του: σε ποια προοπτική, δηλαδή, ανοίγει τον εαυτό του και ποιον καλωσορίζει στη ζωή του.

Η ΑΓΑΠΗ ΕΙΝΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΝ ΠΟΝΟ

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι την αγάπη ο Πορφύριος την νοούσε όπως την φανέρωσε η σάρκωση του Χριστού: όχι ως αδάπανο αίσθημα, αλλά ως συμμετοχή στην οδύνη του άλλου. «Να αγαπάεις και να πονάεις», έλεγε. «Να πονάεις γι' αυτόν που αγαπάεις. Η αγάπη κάνει κόπο για τον αγαπημένο»⁴³. Μιλώντας με σύγχρονους όρους, ο καθηγητής Γεώργιος Κρουσταλάκης εντοπίζει στον Πορφύριο ενσυναίσθηση (empathy)⁴⁴, την ικανότητα, δηλαδή, να μπαίνεις στη θέση του άλλου. Αλλά και τους προσωπικούς του πόνους, τους νοούσε ως μετοχή στον πόνο του Χριστού, ως έναν ιδιαίτερο τρόπο εισόδου στο μυστήριο της αγάπης του⁴⁵. Ο Πορφύριος ήταν προσανατολισμένος στη χαρά της Βασιλείας, ωστόσο δεν προσπερνούσε τον σταυρό. Εδώ βρίσκεται, νομίζω μια καίρια αλήθεια. Υπό μίαν έννοια, με τον σταυρό ολοκληρώθηκε η σάρκωση του Χριστού. Αν ο Χριστός δεν πέθαινε με τον τρόπο με τον οποίο πέθανε (δηλαδή οδυνηρά και ατιμωτικά), τότε δεν θα είχε σαρκωθεί στην πληρότητα και στις εσχαιές της ανθρώπινης ύπαρξης. Θα είχε κάνει απλώς ένα πέρασμα από τη ζωή των ανθρώπων. Θα την είχε παρατηρήσει, αλλά δεν θα την είχε κάνει σάρκα του - και, άρα, δεν θα την οδηγούσε σε ανάσταση.

Στο νοσοκομείο «Πολυκλινική Αθηνών», στην καρδιά της πρωτεύουσας, στη μεθόριο των αξιοπρεπών και των περιθωριακών, ο Πορφύριος διακόνησε τριαντατρία χρόνια (1940-1973), με δική του επιθυμία⁴⁶. Αυτά τα χρόνια ο Πορφύριος τα μνημόνευε ως «χρόνια ευλογημένα, δοσμένα στον άρρωστο, στον πόνο»⁴⁷. Και έτσι, θέτει εν αμφιβόλω τις απόψεις που αντιδιαστέλλουν τη λειτουργική ζωή από την αλληλεγγύη, παρ' όλο που ο ίδιος δεν ανήκε σε κάποιο από τα θεολογικά ρεύματα που ασκούν κριτική στο κοινωνικό σύστημα και τις άδικες δομές του. Και στο ζήτημα αυτό υπήρξε ενοφθαλμιστής. Έχει, λοιπόν, ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξεταστεί το όραμα που είχε για δημιουργία ενός ιδιαίτερου μοναστηριού.

Όπως είπαμε, το μοναστήρι στο οποίο είχε ενταχθεί ο αγαπημένος του Πορφυρίου, ο άγιος Ιωάννης ο Καυσοκαλυβίτης, ήταν η μονή των Ακοιμήτων στην Κωνσταντινούπολη, όπου τελούνταν θεία Λειτουργία και ακολουθίες αδιάκοπα, καθ' όλο το εικοσιτετράωρο, με βάρδιες των μοναχών⁴⁸. Το μοναστήρι που οραματιζόταν να φτιάξει ο γέροντας Πορφύριος ήταν, παρόμοια, ακοίμητο. Όχι, όμως, χάριν μιας κατά λέξη εφαρμογής της Παύλειας παρότρυνσης “αδιαλείπτως προσεύχεσθε” (Α΄ Θεσ. 5: 17), αλλά χάριν της αγάπης του κόσμου. Ο Πορφύριος οραματιζόταν ένα μοναστήρι όπου θα μπορούσαν να βρίσκουν καταφυγή πονεμένοι και ταλαιπωρημένοι, κυριολεκτικά οποιαδήποτε ώρα της ημέρας⁴⁹. Ολόκληρος ο ρυθμός της μοναστικής ζωής θα ήταν λειτουργικός και ταυτόχρονα

προσανατολισμένος προς τη διακονία: προσευχή χάριν των οδυνομένων⁵⁰. Στο όραμα αυτό, με άλλα λόγια, οι πονεμένοι δεν εμφανίζονται ούτε ως περισπασμός, ούτε όμως και ως παράπλευρα αντικείμενα ενδιαφέροντος. Εμφανίζονται ως λόγος ύπαρξης του μοναστηριού. Σημειωτέον, εν παρόδω, ότι ο ιδρυτής της μονής των Ακοιμήτων, Αλέξανδρος, αποστρεφόταν ως περισπασμό τη χειρωνακτική και βιοποριστική εργασία⁵¹, την οποία, όμως, αντιθέτως, υποληπτόταν και είχε ασκήσει ο γέροντας Πορφύριος⁵².

ΟΛΟΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΕΙΝΑΙ ΑΔΕΡΦΙΑ

Έχω την εντύπωση ότι η ανθρωπολογία του Πορφυρίου δημιουργεί δυνατότητες για την αναγνώριση της αθέατης αγιότητας, εκείνης, δηλαδή, της αγιότητας, την οποία ούτε καν μπορεί να υποψιαστεί η στενάχωρη θρησκευτικότητα.

“Οι ψυχές οι πεπονημένες, οι ταλαιπωρημένες, που ταλαιπωρούνται από τα πάθη τους, αυτές κερδίζουν πολύ την αγάπη και την χάρι του Θεού. Κάτι τέτοιοι γίνονται άγιοι και πολλές φορές εμείς τους κατηγορούμε”⁵³.

Αυτή η ανοιχτότητα στη μυστική δράση του Θεού και στην ύπαρξη πολιτών της Βασιλείας, οι οποίοι αποτελούν έκπληξη για τους τακτικούς Χριστιανούς, διευρύνει εξαιρετικά την ανθρώπινη αδελφότητα.

Για τον Πορφύριο, η Εκκλησία είναι η ίδια η Τριαδική ζωή και, ταυτόχρονα, η δυνατότητα του ανθρώπου για συμμετοχή σ’ αυτή τη ζωή. Και γι’ αυτό επέμενε να ονομάζει την Εκκλησία άκτιστη και προαιώνια⁵⁴. Όλα τα κτίσματα μετέχουν σ’ αυτήν δυνάμει, μιας και ανέκαθεν περιλαμβάνονταν στον νου του Θεού, ως δημιουργήματά του. Πόσο η θεώρηση αυτή θυμίζει τη θεολογία του αγίου Μαξίμου του Ομολογητή περί των λόγων των όντων, είναι περιττό να το υπογραμμίσουμε εδώ. Με το έργο, λοιπόν, του Χριστού ξεκίνησε η πραγμάτωση της κοσμικής – συμπαντικής κοινωνίας⁵⁵. Για τον Πορφύριο η Εκκλησία είναι πηγή ζωής. Αυτό, όμως, δεν αναιρεί τη μυστική και πανταχού δράση του Χριστού. Έλεγε ότι “ή χάρις του Θεού, χωρίς να εκβιάζει κανένα, έχει τρόπους να σώση και τους πλέον πλανημένους· και εμείς πρέπει να βοηθήσωμε σε αυτήν τη διαδικασία”⁵⁶. Στην οπτική αυτή, οι Χριστιανοί δεν είναι ακριβώς ιεραπόστολοι. Είναι διάκονοι του κατ’ εξοχήν ιεραπόστολου – του Θεού. Τηρουμένων των αναλογιών, εδώ έχουμε μια οπτική παρόμοια μ’ αυτήν που στον οικουμενικό χώρο έχει αποκληθεί *missio Dei*, και η οποία υπογραμμίζει ότι η ιεραποστολή είναι το έργο του ίδιου του Θεού, οι δε πιστοί καλούνται να γίνουν συνεργοί της⁵⁷.

Οι θεωρήσεις αυτές δημιουργούν μεγάλη ευρυχωρία. Ο Πορφύριος επέμενε ότι όλοι οι άνθρωποι είμαστε αδέρφια – απολύτως όλοι, και όχι μόνο οι βαπτισμένοι⁵⁸. Και είχε το σθένος να διακρίνει υγιή αίσθηση του Θεού και σε έργα του αρχαίου, παγανιστικού κόσμου⁵⁹. Έτσι, συνέχιζε την Ιωάννεια θεολογία (ότι ο Χριστός είναι “το φως το αληθινόν, ο φωτίζει πάντα άνθρωπον ερχόμενον εις τον κόσμον”⁶⁰) και την ευαισθησία του μάρτυρα και φιλοσόφου Ιουστίνου, παρ’ όλο που τη σχετική του θέση ο Πορφύριος τη διατύπωνε πριν ακόμα μάθει τη διδασκαλία του Ιουστίνου περί σπερματικού λόγου⁶¹.

Το να πει κανείς ότι όλοι οι άνθρωποι είναι αδέρφια, είναι απλώς μια αυτονόητη χριστιανική αλήθεια. Προφανώς, ωστόσο, ο γέροντας Πορφύριος χρειαζόταν να το τονίζει. Χρειαζόταν, δηλαδή, να διεμβολίζει την περικλειστη θρησκευτική συνείδηση που αδιάκοπα συναντούσε. Γι’ αυτό, άλλωστε, σε άλλη στιγμή, χρειάστηκε να υπογραμμίσει άλλο ένα αυτονόητο: ότι όσοι διαπράττουν εγκλήματα δεν σημαίνει αυτομάτως ότι είναι κακοί, αλλά συνήθως είναι καλές ψυχές σε οδύνες⁶².

ΚΑΥΣΟΚΑΛΥΒΙΤΗΣ ΜΕΧΡΙΣ ΕΣΧΑΤΩΝ

Εξαιρετικής σημασίας θεωρώ μίαν ιδιαίτερη προσφορά του γέροντα Πορφυρίου, η οποία δεν αποκλείω να είναι και η πλέον δυσανάγνωστη. Στον Πορφύριο αποδίδονται πλήθη ιάσεων, κι όμως πιστεύω πως, αν ο Πορφύριος ιδωθεί ως θεραπευτής, τότε δεν θα γίνει κατανοητός. Τι εννοώ; Υπάρχει ένα είδος αφηγήσεων για ιάσεις που πραγματοποίησε, αφηγήσεις οι οποίες αποπνέουν την αδιατάραχτη βεβαιότητα ότι η υγεία αποτελεί ύψιστη αξία και ότι βασικό έργο της Εκκλησίας είναι η αποκατάστασή της. Στην οπτική αυτή, όποιος έχει ή αποκτά σωστή σχέση με τον Θεό, γιατρεύεται. Η επίσκεψη του Θεού ταυτίζεται με την ίαση, η οποία και υπονοείται ως το μονότερμα της ευσέβειας. Μοιραία, λοιπόν, σε αφηγήσεις τέτοιας λογής, δεν παίζει κανέναν ρόλο το γεγονός ότι ο ίδιος ο Πορφύριος ήταν απίστευτα ασθενής και ότι παρέμεινε αθεράπευτος μέχρι τέλους! Κατά την ταπεινή μου άποψη είναι φανερό ότι, για μεγάλα ρεύματα της τρέχουσας θρησκευτικότητας, η απουσία αποτελεσματικότητας αποτελεί σκάνδαλο. Γι’ αυτό αποθεώνεται η ίαση, και μαζί μ’ αυτό αφθονούν και οι θριαμβολογίες για τεκνογονία, για επιτυχία σε σχολικές εξετάσεις, για αντιμετώπιση οικονομικών προβλημάτων, για απόκτηση ευμάρειας, για κοινωνική άνοδο! Κατά την ταπεινή μου άποψη, το Gospel of Health and Wealth έχει μπει για τα καλά στην εκκλησιαστική ζωή.

Πώς ο Πορφύριος χειριζόταν τέτοιες αντιλήψεις; Κατά πόσο, δηλαδή, ανεχόταν, διόρθωνε, υπέθαλπε; Δεν δύναμαι να πω. Η αίσθησή μου πάντως’ότι ο Πορφύριος ουδαμώς αποθέωνε την υγεία. Αποθέωνε την αγάπη. Αυτή ήταν το μήνυμά του – όχι οι είναι θεραπείες καθαυτές. Έμεινε αθεράπευτος, όπως ο Παύλος δεν απαλλάχθηκε από τον σκόλωπά του και όπως ο Μωυσής δεν εισήλθε στη γη της επαγγελίας – και ήταν αμφοτέρωθεν θεόπτες! Είναι άγιοι που βρίσκονται στο ύψος της σχέσης με τον Θεό γυμνής και καθαρής, για χάρη της ίδιας της αγάπης του

αγαπημένου, κι όχι χάρη σε οποιαδήποτε ενδοκοσμική ευεργεσία εκ μέρους του. Γι' αυτό στη βιωτή του Πορφυρίου είναι έντονο ένα στοιχείο που μοιάζει με αντίφαση: Προσευχόταν για τα τρέχοντα προβλήματα χιλιάδων ανθρώπων, κι όμως ταυτόχρονα θεωρούσε ότι εκβιάζουμε τον Θεό όταν του ζητάμε να μας απαλλάξει από τα προβλήματά μας! “Το τέλειο”, έλεγε, “είναι να μην προσευχόμαστε για την υγεία μας. Να μην ευχόμαστε να γίνουμε καλά, αλλά να γίνουμε καλοί”⁶³. Αυτό που προσωπικά καταλαβαίνω, είναι ότι ο Πορφύριος δεν προσπερνούσε τα ανθρώπινα προβλήματα, όχι επειδή νοούσε τη λύση τους ως αυταξία ή ως θρησκευτική επικύρωση, αλλά επειδή έβλεπε τον κίνδυνο να διαλυθεί ψυχικά όποιος θα καθηλωθεί στον πόνο του και θα εγκλωβιστεί στη στέρησή του. Το θεμέλιο, όμως, αυτής της στάσης είναι ακριβώς η θέση του “να μην ευχόμαστε να γίνουμε καλά, αλλά να γίνουμε καλοί”. Είναι θέση που ακούγεται ακραία και μοιάζει να παραθεωρεί το γεγονός ότι ο ίδιος ο απόστολος Παύλος είχε τρεις ζητήσεις την ίασή του. Προφανώς, όμως, αυτό που ήθελε να κάνει ο Πορφύριος με την πολύτιμη αυτή δατύπωση, ήταν να καταστήσει σαφές το κέντρο βάρους στο αξιακό σύστημα του πιστού. Διότι το ζήτημα έγκειται όχι στο ότι διάφορα στοιχεία και διάφορα αγαθά απαρτίζουν την ανθρώπινη ζωή, αλλά στο ποιο είναι το κέντρο βάρους της! Έχω την αίσθηση πως η αποθέωση της υγείας και των κοινωνικών, αστικών αξιών, δημιουργούν ένα είδος εγκόσμιας εσχατολογίας, η οποία παραβλέπει ότι η ιστορία είναι ένας αδιάκοπος πόλεμος μεταξύ ζωής και φθοράς και ότι η έκβασή του βρίσκεται στην εσχατολογική Βασιλεία, η οποία όμως έχει κριτήριο την αγάπη – όχι την μακροήμερευση, την κοινωνική επιτυχία κοκ. Αυτός ο ιδιότυπος ασκητικός αναρχισμός σχετικοποιεί τα πάντα και δίνει αποφασιστική σημασία στον *προσανατολισμό* της ανθρώπινης ύπαρξης. Κι έτσι, όπως το αθεράπευτο του Πορφυρίου συνήθως δεν γίνεται πηγή θεολογίας, έτσι και στις θριαμβολογικές αφηγήσεις των ιάσεων δεν βρίσκεται χώρος για το μυστήριο, για το θαύμα του να μην έρχεται το θαύμα: για τις άπειρες περιπτώσεις όπου η πίστη άνθισε δίχως να αρθεί η αρρώστεια, δίχως να τερματιστεί η ατεκνία και δίχως να αποφευχθεί ο αδόκητος θάνατος⁶⁴.

Ο Πορφύριος αποκαλείται “Καυσοκαλυβίτης”, από την πνευματική του γενέτειρα, τα Καυσοκαλύβια του Αγίου Όρους⁶⁵. Από πλευράς του τόπου που διακόνισε, θα μπορούσε κάλλιστα να αποκαλείται “Ομονοιάτης” (Ομόνοια είναι η κεντρική πλατεία της Αθήνας, όπου έζησε επί χρόνια) ή “Αττικοκαλυβίτης” (Αττική είναι ο νομός στον οποίον ανήκει η Αθήνα). Κι όμως, καυσοκαλυβίτης παρέμεινε πάντα, όχι απλώς υπό την έννοια ότι θέλησε να πεθάνει στο κελί της προέλευσής του, αλλά πρωτίστως υπό την έννοια του τρόπου ζωής. Κατά τη διάρκεια του επίγειου βίου του πυρπόλησε την απολυτοποίηση κάθε εγκόσμιας καλύβας, κάθε αξίας που τείνει να αυτονομηθεί σε αυταξία. Αλλά και στην έσχατη στιγμή του τόλμησε να “πυρπολήσει” ακόμα και το ίδιο του το σκήνωμα: Φρόντισε να μείνει άγνωστος ο τόπος όπου αναπαύονται τα οστά του.

«Ζήτησε να ταφή στον τάφο όπου είχαν βάλει νωρίτερα ένα χοντρό και γελαστό

μοναχό, για να πάρη κάτι από την αγιότητά του. Μετά την εκταφή του πατρός Πορφυρίου, ετάφη στον ίδιο χώρο ο Γέροντας παπα-Νικάνωρ. Έγινε ήδη και εκείνου η εκταφή. Τώρα δεν θα βρης πουθενά προσωπικό τάφο του Γέροντα Πορφυρίου. Και τα οστά του χάθηκαν, κατά την παραγγελία του, στο δάσος της Κερασιάς»⁶⁶.

Οι κορυφαίες μαρτυρίες για τον καυσοκαλυβιτισμό του είναι, κατά την ταπεινή μου άποψη, δύο:

Αφενός η δική του εξομολόγηση, σχετικά με την έγνοια και την επίγνωσή του ότι πλήθος ανθρώπων που όντως κήρυξαν και όντως θαυματούργησαν στο όνομα του Χριστού, θα αποδειχθούν στο τέλος άσχετοι προς τον Χριστό και θα ακούσουν τα φοβερά λόγια του “ουδέποτε έγνων υμάς· αποχωρείτε απ’ εμού οι εργαζόμενοι την ανομίαν” (Ματθ. 7: 22-23). Αυτή η πολύτιμη έγνοια τσακίζει κάθε γραφειοκρατική κατανόηση της Εκκλησίας, τσακίζει κάθε ναρκισσιστική άσκηση της θεολογίας, τσακίζει την εωσφορική σιγουριά πως ό,τι φέρει εκκλησιαστική προσωνυμία αποτελεί τάχα αναπόδραστα γεγονός κατά Θεόν. Αντιθέτως, θέτει τα πάντα στην έσχατη κρίση του Χριστού. Αυτή την ευαγγελική αβεβαιότητα ο Πορφύριος την αντιμετώπιζε με ό,τι ευαγγελικότερο: με την εμπιστοσύνη στην αγάπη και στο έλεος του Θεού⁶⁷.

Η δεύτερη μαρτυρία (στην πραγματικότητα, μια εκδήλωση της μόλις προαναφερθείσας επίγνωσής του) είναι η συνταρακτική στιχομυθία που μας παρέδωσε ο μακαριστός ιατρός του Γιώργος Παπαζάχος. Μια μαρτυρία που αποτελεί αληθινό ευαγγέλιο και που θα αρκούσε από μόνη της, ακόμα κι αν όλες οι άλλες μαρτυρίες χάνονταν, για να μας υποψιάσει για τα αβάσταχτα μονοπάτια της αγιότητας. Είναι η στιχομυθία όπου ο Πορφύριος φανέρωσε ότι η μεγάλη παγίδα είναι όχι απλώς η έλλειψη των αρετών, αλλά και οι ίδιες οι αρετές, οι οποίες, κατά έναν περίεργο και αντιφατικό τρόπο, μπορούν να ορθωθούν ανάμεσα στον άνθρωπο και στον Θεό!

“Ένα απόγευμα μου τηλεφώνησε στο ιατρείο, ακριβώς μετά τη υπερβολική εκδήλωση αγάπης ενός ζεύγους ασθενών μου που περιποιήθηκα. Μεταφέρω τα λόγια του: ‘Γιωργάκη, είμαι ο γέροντας. Εμείς οι δυο θα πάμε μαζί στην κόλαση. Θα ακούσουμε: «Άφρον, άφρον, ταύτη τη νυκτί την ψυχήν σου απαιτούσιν από σου... Τα αγαθά σου εν τη ζωή σου απήλαυσας, α δε ητοιμάσας τίνι έσται;»’. Τον διέκοψα: ‘Τι απολαύσαμε, Γέροντα, σ’ αυτή τη ζωή; Το σαράβαλο αυτοκίνητο, το άδειο βιβλιάριο ή τον ανύπαρκτο ύπνο μας;’. Απάντησε απότομα: ‘Τι είναι αυτά, που λες; Δεν σου λέει ο κόσμος: Τι καλός γιατρός που είσαι; Μας αγαπάς, μας φροντίζεις, δεν μας γδέρνεις. Και συ τα αποδέχεσαι, τα χάφτεις. Ε! Τον έχασες τον μισθό σου. Το ίδιο παθαίνω και εγώ. Μου λένε πως έχω ‘χαρίσματα’, πως μπορώ να τους ακουμπήσω και να κάνω θαύματα, πως είμαι άγιος. Και τα χάφτω, ο ανόητος και αδύναμος. Ε! Γι’ αυτό σου είπα ότι μαζί θα πάμε στην κόλαση!’. ‘Αν είναι να πάμε μαζί’, του απάντησα, ‘πάμε και στην κόλαση!’. Κι εκείνος έκλεισε το τηλέφωνο λέγοντας: ‘Εγώ σου μιλάω σοβαρά και συ πάντα αστειεύεσαι. Καλή μετάνοια και στους δυο μας’”⁶⁸.

Σημειώσεις

1 Επεξεργασμένο κείμενο εισήγησης στο 18ο διεθνές οικουμενικό συνέδριο Ορθόδοξης πνευματικότητας, με γενικό θέμα “Κοινωνία και Ερημία”, μονή Bose (B. Ιταλία), 10 Σεπτεμβρίου 2010.

2 Απ’ όσο γνωρίζουμε, δικό του κείμενο είναι μόνο η πνευματική του διαθήκη, ένα δισέλιδο σημείωμα, το οποίο συνέταξε έναν σχεδόν εξάμηνο πριν από την κοίμησή του. Βλ. *Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου Βίος και Λόγοι*, εκδ. Ι. Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά⁹2008. 185-187.

3 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 72, 185, 227, 289.

4 Συμεών Μεταφραστής, *Βίος και πολιτεία του οσίου πατρός ημών Ιωάννου του Καλυβίτου*, PG 114, 567A-582D. Από αυτό αντλεί και ο άγιος Νικόδημος Αγιορείτης, *Συναξαριστής των δώδεκα μηνών του ενιαυτού*, εκδ. Δόμος (πρώτη έκδοση: Εν Βενετία 1819), τ. Β’, Αθήναι ²2005, σσ. 69-70.

5 Πρόκειται για τη μοναστική κοινότητα που ίδρυσε στην Κωνσταντινούπολη το 405 ο αρχιμανδρίτης Αλέξανδρος. Βλ. Robert F. Taft, “Akoimetoι, Monastery of”, στο: *The Oxford Dictionary of Byzantium* (επιμ. Alexander P. Kazhdan κ.ά.), εκδ. Oxford University Press, τ. 1, New York – Oxford 1991, σ. 46. Στα μέσα του 5ου αι. η μονή είχε μεταφερθεί στην ανατολική ακτή του Βοσπόρου, πράγμα που, προφανώς, απηχεί η αφήγηση του συναξαριού, ότι για τη μετάβαση στη μονή χρειαζόταν πλοiάριο (ό.π., 572A). Σύμφωνα με το συναξάρι του, ο Ιωάννης γεννήθηκε το 460.

6 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 52.

7 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 37, 54. Το Άγιον Όρος το εγκατέλειψε λόγω βαρειάς ασθένειάς του.

8 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 433.

9 Κατά το διάστημα 1925 – 1940 έζησε σε διάφορα σημεία της Εύβοιας και

κατόπιν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα και την ευρύτερη περιοχή της: Το διάστημα 1940 - 1973 υπηρέτησε στην “Πολυκλινική Αθηνών”, στο κέντρο της πρωτεύουσας. Από το 1973 ως το θέρος 1979 έζησε στα Καλλίσια (όπου πρωτοεγκαταστάθηκε το 1955), και από το θέρος 1979 ως τις 2 Δεκεμβρίου 1991 στο χωριό Μήλεσι του Ωρωπού, περίπου 50 χιλιόμετρα βορειοανατολικά της Αθήνας.

10 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 128.

11 Βλ. Θανάσης Ν. Παπαθανασίου, *Η Εκκλησία γίνεται όταν ανοίγεται. Η ιεραποστολή ως ελπίδα και ως εφιάλτης*, εκδ. Εν Πλω, Αθήνα 2009, σσ. 185-216.

12 Marc le Diacre, *Vie de Porphyre, évêque de Gaza* (επιμ. Η. Grégoire - M.-A. Kugener), εκδ. Les Belles Lettres, Paris 1930, σσ. 47-49. Βλ. Παπαθανασίου, *Η Εκκλησία γίνεται*, ό.π., σσ. 219-223. Εκεί αναλύω τη λογική αυτής της βίας κατά την ύστερη αρχαιότητα και την υποβάλλω σε κριτική.

13 Τα μεσάνυκτα της 25ης προς 26η Φεβρουαρίου 1990. Βλ. Κλείτος Ιωαννίδης, *Ο γέρων Πορφύριος. Μαρτυρίες και εμπειρίες*, εκδ. Ι. Μονής Αγίας Μαρίνας και αγίου Ραφαήλ, Ξυλοτύμπου, Λευκωσία 1992, σ. 24.

14 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 242.

15 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 242, 287, 290, 309-314. Ακόμη και όσον αφορά τους εξορκισμούς, διαφωνούσε με το να απευθύνεται ο ιερέας στον δαίμονα και, με την ιερατική του εξουσία, να τον προστάζει να εξέλθει κλπ. Προτιμούσε να ζητείται, με τη λειτουργική ζωή, η έλευση της χάριτος στον ασθενή. Βλ. Σωτήριος Τζαβάρας, *Αναμνήσεις από τον γέροντα Πορφύριο, τον διορατικό και προορατικό πνευματικό μας πατέρα*, Αθήναι 1992, σ. 72.

16 Γέροντος Πορφυρίου ιερομονάχου, *Ανθολόγιο Συμβουλών* (επιμ. Κωνσταντίνος Χρ. Καρακόλης), εκδ. Η Μεταμόρφωσις του Σωτήρος, Μήλεσι Αττικής⁸ 2010, σσ. 72-75 (απόσπασμα από το: Κλείτος Ιωαννίδης, *Γεροντικό του 20ού αιώνας*, Αθήναι 2002, σσ. 118 εξ). Αξιοπρόσεκτος είναι και ο τρόπος με τον οποίον ο Πορφύριος κατανοούσε τους Πατέρες και τους “υπέτασσε” στα μείζονα κριτήρια της θεολογίας και της Εκκλησίας. Στην εν λόγω μαρτυρία, δηλαδή, ο γέροντας επεσήμαινε ότι Πατέρες θεωρούν την ημισέληνο σύμβολο του Αντιχρίστου, ωστόσο ο ίδιος αρνιόταν να συμπεράνει εξ αυτού ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης “σφραγίζεται” επειδή το τουρκικό διαβατήριό του φέρει το τουρκικό εθνόσημο με την ημισέληνο. Πρβλ. και καθηγουμένη Αικατερίνα, *Ο όσιος γέρων Πορφύριος, η αγαπώσα καρδιά*, εκδ. Εφραιμιάς, Ι. Μονή Οσίου Εφραίμ του Σύρου, Κονταριώτισσα Κατερίνης (2007), σσ. 329-330.

17 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 396.

18 Τζαβάρας, ό.π., σ. 25.

19 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 148. Βλ. και *Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 156, 322.

20 Μητροπολίτης Νεοφύτου και Μπάτσκας Ειρηναίος, *Ή πνευματική σχέση του Γέροντος Πορφυρίου με τον Ορθόδοξο Σερβικό λαό*, στο: *Γέροντας Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης. Ορόσημο αγιότητας στο σύγχρονο κόσμο* (Πρακτικά διορθοδόξου

μοναστικού συνεδρίου), εκδ. Ι. Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά 2008, σ. 286.

21 Μητροπ. Νεοφύτου και Μπάτσкас Ειρηναίος, στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 287.

22 Είναι χαρακτηριστικό ότι ο άγιος Κοσμάς ζητούσε από τους υπόδουλους να παραδώσουν τα όπλα τους στους οθωμανούς χωροφύλακες. Βλ. Ιωάννης Β. Μενούνος, *Κοσμά του Αιτωλού διδαχές και βιογραφία*, εκδ. Τήνος, Αθήνα 1979, σσ. 86-88, 271-272.

23 *Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 60, 234.

24 Βλ. Γιώργος Α. Βερνίκος, *Όταν θέλαμε να αλλάξουμε την Ελλάδα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σ. 469.

25 Γεώργιος Κρουσταλάκης, *Γέρων Πορφύριος, ο πνευματικός πατέρας και παιδαγωγός*, εκδ. Εν Πλω, Αθήναι ⁹2006, σσ. 87-88. Είναι παρόμοια η μαρτυρία ότι ο γέροντας “έβλεπε” τις συγκρούσεις που γίνονταν στη Ρουμανία τον Δεκέμβριο του 1989 ανάμεσα στον λαό και τις κυβερνητικές δυνάμεις. Κι εκεί η αντίδραση του Πορφυρίου ήταν ο θρήνος. Ξέσπασε σε κλάματα για τον πόνο του “έβλεπε”. Βλ. Ιωαννίδης, *Ο γέρων Πορφύριος*, ό.π., σ. 172 (αφήγηση Γ. Παπαζάχου).

26 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 197, 206, 216.

27 Μητροπ. Νεοφύτου και Μπάτσкас Ειρηναίος, *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 297.

28 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 396. Σ’ αυτό το πλαίσιο υπογράμμισε ότι ο Θεός σέβεται την ελευθερία ακόμη και του διαβόλου (*Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σ. 148), διαφωνούσε με την δίωξη των Χιλιαστών (*Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σ. 444) και τόνιζε την ευθύνη που έχει ο ίδιος ο πιστός, όσον αφορά την επιλογή πνευματικού (*Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 337-344).

29 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 208.

30 Γερόντισσα Ευφημία, “Η πνευματική μέριμνα του γέροντος Πορφυρίου για τα γυναικεία μοναστήρια”, στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 328. Ο Πορφύριος διευκρίνιζε, επίσης, ότι η παρότρυνση πολλών νηπτικών Πατέρων, “έχε μνήμη θανάτου διαρκώς”, η οποία δημιουργεί φόβο κόλασης, πρέπει να μην απολυτοποιηθεί, αλλά να κατανοηθεί μέσα στην όλη συνάφειά της, ως βήμα αρχαρίων, το οποίο πρέπει να προκόψει από τον φόβο στην αγάπη. Βλ. *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 229-230. Παρόμοια, είναι περιττό να πούμε ότι ούτε οι εκφράσεις του ίδιου του Πορφυρίου πρέπει να απολυτοποιούνται. Σε κάποιο σημείο, για παράδειγμα, μιλά για απαθή τιμωρία εκ μέρους του Θεού (*Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 136), ενώ σε άλλα βεβαιώνει ότι ο Θεός δεν τιμωρεί (*Ανθολόγιο Συμβουλών* 66. *Ο Χριστός είναι το παν. Απομαγνητοφωνημένη απόδοση μιας συζητήσεως με το γέροντα Πορφύριο*, εκδ. Ι. Γυναικείου Ησυχαστηρίου Η Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Κηφισιά, χ.χ., σ. 6). Παρόμοια, άλλοτε υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα της υπακοής, και άλλοτε τον καταστροφικό ρόλο ορισμένων πνευματικών (*Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 337-344).

31 Ιγνάτιος Αντιοχείας, *Προς Ρωμαίους*, 7, 1, PG 813B-816A.

32 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 398.

33 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 216· βλ και 386-387. Η υπογράμμιση δική μου.

34 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 383 (βλ. (Α΄ Ιω. 4: 20). Η καθηγουμένη Αικατερίνα, ό.π., σσ. 61-63, μνημονεύει κείμενο του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου, το οποίο αγαπούσε πολύ ο Πορφύριος και το οποίο τονίζει την ευαγγελική ερώτηση: “αν δεν αγαπάς τον αδελφό σου, που τον βλέπεις, πώς είναι δυνατό ν’ αγαπάς τον Θεόν, που δεν τον βλέπεις;” (Α΄ Ιω. 4, 20). Το κείμενο αυτό, μαζί με δικά του λόγια, το έδινε φωτοτυπημένο στον κόσμο· βλ. *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 390-391.

35 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 250· βλ. και 328.

36 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 250-251. Η υπογράμμιση, δική μου.

37 Ιωαννίδης, *Ο γέρων Πορφύριος*, ό.π., σ. 152 (αφήγηση Γιώργου Δημητρίου).

38 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 254-269. Βλ. και *Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 359, 379.

39 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 399-400.

40 “Ο Χριστός δεν αφήνει να εκδηλωθεί η αγάπη του, αν η ψυχή μου δεν έχει κάτι που να τον τραβήξει”. *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 218. Για την ταπείνωση βλ. σσ. 238, 241, 489-490. Ωστόσο, και η ταπείνωση χαρίζεται: σσ. 528, 409. Για το άνοιγμα του ανθρώπου στη χάρη, βλ. σ. 239. Για το εκ μέρους του ανθρώπου αίτημα έλευσης του Θεού, σ. 264.

41 Βλ. *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 238, 241, 489-490 αφ’ ενός, 528, 409 αφ’ ετέρου.

42 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 246· βλ. και 247.

43 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 234. Παρόμοια έλεγε ότι στην άκτιστη Εκκλησία, στη ζωή, δηλαδή, του τριαδικού Θεού, εισερχόμαστε με τα μυστήρια και με την αγάπη προς «κάθε δυστυχισμένο και πονεμένο και αμαρτωλό». *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 196. Νομίζω ότι αυτή η λογική της σάρκωσης και της πρόσληψης της οδύνης του άλλου, τον έκανε να ζητάει από την Παναγία, να πάρει αυτός απάνω του τον καρκίνο κάποιου πατέρα που μεγάλωνε δυο μικρά παιδιά. Βλ. Αρχιμ. Πορφύριος Μαχαιριώτης, «Η ευλάβεια του Κυπριακού λαού προς το πρόσωπο του Γέροντος Πορφυρίου του Καυσοκαλυβίτου», στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 427.

44 Γεώργιος Κρουσταλάκης, “Ο γέροντας Ποργύριος ως παιδαγωγός”, στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 196.

45 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 474. Ιωαννίδης, *Ο γέρων Πορφύριος*, ό.π., σ. 171 (αφήγηση Γ. Παπαζάχου).

46 Η επιθυμία αυτή τού γεννήθηκε στα Καυσοκαλύβια, όταν άκουσε να διαβάζεται η ερμηνεία του Νικηφόρου Θεοτόκη στο ευαγγέλιο της Κυριακής και η έμφασή του στην παρηγοριά των αρρώστων. Βλ. *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 49.

47 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 126.

48 Βλ. Ιωάννης Μ. Φουντούλης, *Η εικοσιτετράωρος Ακοίμητος Δοξολογία*, εκδ. Αστήρ, Αθήναι, 1963.

49 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 157, 169, 176-178. Βλ. και *Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 283-284. Ταυτόχρονα, το μοναστήρι θα γινόταν και θεολογικό κέντρο. Βλ.

Κρουσταλάκης, ό.π., σ. 46.

50 “Αυτό βέβαια, θα γίνεται απέριττα, χωρίς σφίξιμο και προσπάθεια από τις μοναχές. Αυτό, νομίζω, είναι η καλύτερη ιεραποστολή”· *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 178. Πρβλ. παράλληλα την πεποίθησή του ότι τα κύματα προσευχής του μοναχού από το κελί του συνιστούν μεγαλύτερη προσφορά απ’ αυτήν του πιο άξιου ιεροκήρυκα”· *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 361.

51 Φουντούλης, ό.π., σ. 45.

52 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 59-60, 158, 169. Βλ. και καθηγουμένη Αικατερίνα, ό.π., σσ. 146-148.

53 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 393. Πρβλ. τη διένεξη του Πορφυρίου με την “υπεύθυνη” ενός πορνείου, η οποία ισχυριζόταν ότι οι πόρνες δεν επιτρεπόταν να φιλήσουν τον σταυρό που κρατούσε ο Πορφύριος. Ο γέροντας έπραξε το αντίθετο και κατέληξε: “Κάτι πήρε η ψυχούλα τους η ταλαιπωρημένη”· *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 145-147· το απόσπασμα, 147.

54 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 195 εξ.

55 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 193-196.

56 Μητροπ. Νεοφύτου και Μπάτσκας Ειρηναίος, στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 289.

57 Βλ. ενδεικτικά Tom Stransky, “Missio Dei”, στο: *Dictionary of the Ecumenical Movement* (επιμ. Nicholas Lossky κ.ά.), εκδ. WCC Publications, Geneva 2002, σσ. 780-781.

58 Μαρτυρείται ότι ένα πνευματικοπαίδι του είχε ακούσει από έναν κήρυκα ότι αδέλφια μεταξύ τους είναι μόνο οι χριστιανοί. Όταν αυτό το μετέφερε στον εργασιακό του χώρο, του τηλεφώνησε την ίδια μέρα ο Πορφύριος, για να του πει: “Όλοι είναι παιδιά του Θεού. Όλοι οι άνθρωποι είναι παιδιά του Θεού”, και μου έκλεισε το τηλέφωνο”· Τζαβάρας, ό.π., σ. 118. Βλ. και Μητροπ. Νεοφύτου και Μπάτσκας Ειρηναίος, στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 297.

59 Σε μια επίσκεψή του στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας, σχολίασε ως εξής το αρχαιοελληνικό άγαλμα του Δία: “Θαυμάζω το έργο του καλλιτέχνη αλλά και το πλάσμα του Θεού, που τόσο τέλεια το δημιούργησε. Και καταλαβαίνω ότι ο καλλιτέχνης που το έφτιαξε είχε μεγάλη αίσθηση του θείου. Βλέπετε τον Δία· ενώ ρίχνει τον κεραυνό στους ανθρώπους, το πρόσωπό του είναι γαλήνιο. Δεν είναι οργισμένος. Είναι απαθής”· *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 136. Άλλοτε, όμως, μνημόνευσε τις μαινάδες της Διονυσιακής λατρείας ως λάτρεις του σατανά· βλ. *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 559.

60 Ιω. 1: 9.

61 πρωτ. Κωνσταντίνος Παπαδόπουλος, “Η ανθρωπολογία και η ασκητική διδασκαλία του Γέροντος Πορφυρίου του Κουσοκαλυβίτου”, στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 211. Βλ. Ιουστίνος, *Απολογία Δευτέρα* 13, Ρ. Γ. 6, 465B.

62 *Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 232-233.

63 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σ. 483. Βλ. και 252, 475, 479-480. Πρβλ. Ανάργυρος Ι.

Καλλιάτσος, *Ο πατήρ Πορφύριος, ο διορατικός, ο προορατικός, ο ιαματικός*, εκδ. Ορθοδόξου Τύπου, Αθήναι 1993, σσ. 103-107.

64 Ανάμεσα σε πλήθος ανθρώπων που περιορίζονται σε θριαμβολογίες για ιάσεις, συγκλονιστική εξαίρεση συνιστά η βαθύκαρδη αφήγηση του Γιώργου Παπαζάχου για την οδύνη του Πορφυρίου κατά την κηδεία ενός κοριτσιού. Βλ. *Ανθολόγιο Συμβουλών*, ό.π., σσ. 201-202.

65 Τα Καυσοκαλύβια είναι, πιθανότατα, από τα πρώτα μέρη άσκησης στον Άθω, ήδη κατά τον 9ον αι.. Την ονομασία τους πήραν από τον άγιο Μάξιμο, ο οποίος ήταν κυριολεκτικά καυσοκαλυβίτης, δηλαδή εγκατέλειπε και πυρπολούσε τις καλύβες που ο ίδιος έφτιαχνε. Βλ. Πατάπιος μοναχός Καυσοκαλυβίτης, *Αγιασμένες μορφές των Καυσοκαλυβίων, από τον όσιο Μάξιμο ως τον γέροντα Πορφύριο*, εκδ. Ι. Καλύβης Αγίου Ακακίου, Άγιον Όρος 2007, σσ. 23-30.

66 αρχιμ. Βασίλειος, προηγούμενος Ι. Μονής Ιβήρων, “Ο Γέροντας Πορφύριος ως Αγιορείτης”, στο: *Ορόσημο αγιότητας*, ό.π., σ. 78.

67 *Βίος και Λόγοι*, ό.π., σσ. 186, 508-509. Παρόμοια, Ιωαννίδης, *Ο γέρων Πορφύριος*, ό.π., σ. 111 (μαρτυρία Νικόλαου Σωτηρόπουλου).

68 Γεώργιος Παπαζάχος, “Δεκατέσσερα χρόνια κοντά του”, στο: *Σύναξη* 41 (1992), σ. 96. Αναδημοσίευση, με διαφορές στίξης, στο: Ιωαννίδης, *Ο γέρων Πορφύριος*, ό.π., σ. 174 .

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου

Πηγές: [Αντίφωνο](#), Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Σύναξη 117 (2011), σσ. 50--67 - agioritikesmnimes.blogspot.gr